

Colecție coordonată de Alexander Baumgarten

Consiliul științific:

Alexander Baumgarten (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca)
Andrei Bereschi (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca)
Monica Brînzei (Institut de recherche et d'histoire des textes, Paris)
Anca Crivăț (Universitatea din București)
George Grigore (Universitatea din București)
Eugen Munteanu (Universitatea „A.I. Cuza”, Iași)
Ioana Munteanu (Universitatea din București)
Alexandru-Florin Platon (Universitatea „A.I. Cuza”, Iași)
Bogdan Tătaru-Cazaban (Institutul de Istoria Religiilor al Academiei Române, București)
Anca Vasiliu (Centre National de la Recherche Scientifique, Paris)

Cassiodor, *Institutiones*

© 2015 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o incălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: miniatură din manuscrisul *Gesta Theodosiorum*, Biblioteca Universității din Leiden

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

CASSIODORUS, FLAVIUS MAGNUS AURELIUS

Institutiones / Cassiodor; trad., studiu introductiv și note de Vichi Eugenia Ciocani. – Iași: Polirom, 2015

Bibliogr.

Index

ISBN print: 978-973-46-5875-6

ISBN ePUB: 978-973-46-5886-2

ISBN PDF: 978-973-46-5887-9

I. Ciocani, Vichi Eugenia (trad.; pref.; note)

2

1

Printed in ROMANIA

Cassiodor

INSTITUȚIILE

Ediție bilingvă

Traducere, studiu introductiv și note
de Vichi Eugenia Ciocani

POLIROM
2015

Psalterio archetypo nos posuisse retinemus, cuius obscuritates talibus remediis ex maxima parte Domino praestante lucidavimus.

13. Ita septenarius numerus ab utraque parte completus est, ut a quibus rebus abstineamus et quas res emendare in auctoritate, praesumamus, sicut opinor, evidenter apparet. Quod si tamen hoc desiderium et alio modo potuerit adiuvari, adiciatur studiis vestris, ne more humanitatis nos aliquid necessarium praetermississe videamur.

14. Nunc quemammodum extra auctoritatem reliquas lectiones debeamus emendare dicendum est. Commenta legis divinae, epistulas, sermones librosque priscorum unus quis emendantor sic legat, ut correctiones eorum magistris consociet saecularium litterarum, et ubicumque paragmata in disertis hominibus reperta fuerint, intrepidus vitiosa recorrigat, quoniam viri suprascripti sic dicta sua composuisse credendi sunt, ut regulas artis grammaticae quas didicerant custodisse iudicentur. Epistulae quoque Patrum, sermones et libri diversorum necnon et omeliae vel cum hereticis altercationes fidelium, quoniam diversa loca Scripturae divinae suaviter ac diligenter aperiunt, magno studio relegantur, quatenus in ecclesia Domini quasi quibusdam lampadibus competenter accensis totum nitidum, totum splendidum Domino praestante colluceat. Si quid tamen in eis ad Scripturas divinas exponendas conveniens invenitur, non dubitetis sociare voluminibus divinis, sicut et nos in libris *Regum* fecisse cognoscimur. Multa enim reperiuntur a probatissimis hominibus per occasionem alterius operis latius de libris

aceste semne de punctuație în <manuscrisul care ne-a slujit ca> arhetip al *Psaltirii* și prin acest fel de remediu cu ajutorul Domnului, am clarificat în cea mai mare parte pasajele obscure.

13. Numărul şapte este atât de complet în ambele sensuri, încât reiese în mod evident, după părerea mea, ce trebuie să ne abținem să modificăm și ce trebuie să îndrăznam să corectăm în textul sacru. Dar, dacă, totuși, această dorință de a aduce corecturi poate fi ajutată și în alt mod, adăugați-o preocupațiilor voastre, pentru că nu cumva, în stil omenesc, să dăm impresia că ne scapă din vedere ceva inevitabil.

14. Trebuie să vorbim acum despre cum se cuvine să corectăm celelalte texte, în afara autoritatii <Sfintei Scripturi>. Fiecare corector să citească comentariile la legea divină, epistolele, predicile și cărțile celor de demult, astfel încât să pună în acord corectarea acestora cu profesorii de literatură laică, și pretutindeni unde găsește erori ale copiștilor la autori elocvenți să corecteze pasajele alterate fără teamă, fiindcă este rezonabil să credem că acești autori și-au compus scrierile astfel încât să fie judecați după regulile artei gramaticii pe care au învățat să o respecte. De asemenea, epistolele Părinților, predicile și cărțile feluriilor autori, omiliile sau controversele credincioșilor cu ereticii, de vreme ce fac cunoscute în mod plăcut și atent diverse pasaje ale divinei Scripturi, trebuie corectate cu multă grijă pentru că întregul lor să poată răspândi, cu ajutorul Domnului, o lumină strălucitoare și radioasă, asemenea unor lămpi aprinse cuviincios în Biserică Domnului. Dar, dacă, totuși, se găsește în ele ceva potrivit cu interpretarea Scripturilor divine, nu ezitați să le alăturați volumelor sacre, aşa cum se știe că am făcut și eu în cazul cărților *Regilor*¹⁸⁴. Căci multe observații mai extinse despre cărțile sfinte s-a descoperit că au fost făcute de autori de foarte bună calitate când li s-a ivit ocazia, în timpul scrierii unei alte lucrări, iar

dicta divinis, quae auctoritati videlicet sacrae competenter aptantur. Unde supplico ut quod nos parva legendo minus explicare potuimus, vos copiosissima lectione saginati tam de istis codicibus quos relinquimus quam quos potueritis feliciter invenire perfectius in Christi nomine compleatis.

15. Precor etiam vos, qui tamen emendare praesumitis, ut superadiectas litteras ita pulcherrimas facere debeatis, ut potius ab antiquariis scriptae fuisse iudicentur. Non enim in illo decore quicquam turpe convenit inveniri, quod postea studiosorum oculos videatur offendere. Considerate igitur qualis vobis causa commissa sit, utilitas Christianorum, thesaurus ecclesiae, lumen animarum. Studete ergo ne qua remaneat in veritate mendas, in puritate falsitas, in integritate perversitas litterarum.

16. Sed quoniam novem codices legis divinae prima fronte posuimus eorumque introductores cum expositoribus suis iuvante Domino quanta valuimus curiositate memoravimus, ad postremum tres divisiones a maioribus datas totius legis divinae tetigimus, deinde adiecimus quemammodum emendari caute debeat caelestis auctoritas ne dispergetur praesumpta licentia aut traderetur sequentium manibus indecora confusio, nunc de virtute lectionis divinae est omnimodis disserendum, ut sua quaeque loca propria dulcedine farciantur.

XVI. De virtute Scripturae divinae

1. Intuemini, sodales egregii, quam mirabilis, quam dulcis in Scripturis divinis decurrit ordo dictorum, desiderium semper excrescens, satietas sine fine, esurias gloria

aceste observații de bună seamă se pot atașa în mod potrivit la textul sacru. De aceea, vă rog ca, după ce vă veți îndestula cu lecturi abundente, atât din aceste manuscrise pe care vi le-am lăsat, cât și din cele pe care veți avea norocul să le descoperiți, să completați până la capăt, în numele lui Christos, ceea ce nu am putut explica nicidecum din pricina lecturilor limitate.

15. Vă rog încă pe cei care, totuși, vă încumetați să faceți emendări să scrieți literele pe care le adăugați atât de frumos încât să dea impresia că au fost scrise de copiști. Căci în această carte minunată nu se cade să se găsească nimic necuvincios, care mai târziu ar putea supăra ochii celor care studiază textul. Luați seama, aşadar, la cauza care v-a fost încredințată, folosul creștinilor, comoara Bisericii, lumina sufletelor. Îngrijii-vă, deci, ca nici o minciună să nu rămână în adevăr, nici o înșelătorie în puritate și nici o eroare în integritatea textului.

16. În primul rând, cu ajutorul Domnului, am discutat cele nouă volume ale legii divine și am menționat autorii de lucrări introductory și comentatorii lor cu toată preocuparea de care am fost în stare. Apoi am abordat cele trei secțiuni ale întregii legi divine aşa cum ne-au fost ele încredințate de strămoși. În cele din urmă, am adăugat măsurile de precauție care trebuie luate în corectarea Scripturilor cerești, ca nu cumva să fie ciopârțite din cauza unui exces de libertate sau o confuzie necuvincioasă să fie transmisă în mâinile urmașilor. Din aceste motive, acum trebuie să discut, sub toate aspectele, excelența lecturii sacre, pentru ca fiecare pasaj în parte să se umple de propria lui dulceață.

XVI. Despre excelența Sfintei Scripturi

1. Priviți, aleșii mei prieteni, cât de minunat, cât de dulce alunecă la vale șirul cuvintelor în Sfânta Scriptură. Acolo se găsește o dorință care sporește neîncetat, o sațietate fără

beatorum, ubi nimetas non arguitur sed magis importunitas crebra laudatur. Merito, quando et notitia rerum salutarium inde discitur, et credentibus atque eadem operantibus aeterna vita praestatur. Praeterita sine falsitate describunt, praesentia plus quam quod videntur ostendunt, futura quasi iam perfecta narrantur: ubique in eis veritas regnat, ubique divina virtus irradiat, ubique panduntur humano generi profutura. Et dum haec ita se habeant in terris, nobis pro captu ingenii parabolis et propositionibus sumptis caelestis veritas intimatur, sicut ipse in septuagesimo septimo psalmo testatur: „Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio”. Tradunt etiam nobis, ut munera cuncta vincantur, sanctae Trinitatis adorabilem cognitionem, quam per tot saeculorum tractus idolis dedita caeca et flebilis ignoravit humanitas, Patrem scilicet, Filium et Spiritum sanctum, unum Deum, creaturarum omnium conditorem atque rectorem, facere „quae vult in caelo et in terra”. Cuius si pietatem quaeris, audi breviter comprehensum, „Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione”. Si potentiam, ausulta, „Et quis resistit potestati tuae?” Si iustitiam, lege „Qui iudicabit orbem terrae in aequitate”. Nam et ubique esse totum Deum manifestissime declaratur, dicente Psalmographo: „Quo ibo ab spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es. Si descendero in infernum ades”, et cetera quae de illa maiestate sacris lectionibus continentur.

2. Iotas siquidem litteras non ratio humana repperit, sed hominibus sanctis virtus caelestis infudit; quas tunc bene

sfârșit, o slăvită foame a celor fericiți, în care excesul nu este blamat, ci, dimpotrivă, avântul nestăpânit este adesea lăudat – și pe bună dreptate, fiindcă <Sfintele Scripturi> ne și învață cunoștințele trebuincioase pentru mântuire, ne și oferă viață veșnică celor care au credință și fapte pe măsura credinței. Ele descriu trecutul fără falsitate, arată din prezent mai mult decât se vede și povestesc despre cele viitoare de parcă s-ar fi întâmplat deja. Peste tot în ele domnește adevarul; peste tot radiază desăvârșirea divină; peste tot se dezvăluie lucruri de folos pentru neamul omenesc. Si câtă vreme lucrurile pe pământ stau astfel, adevarul ceresc, în măsura în care inteligența noastră îl poate percepe, ne este comunicat prin parbole și fraze misterioase, precum <Dumnezeu> însuși mărturisește în *Psalmul 77*: „Îmi voi deschide gura în parbole, voi vorbi în rostiri de demult”¹⁸⁵. Ele ne mai transmit, ca să putem dovedi toate greutățile, o cunoaștere demnă de adorație a Sfintei Treimi, pe care omenirea oarbă, nefericită și înrobită idolilor a ignorat-o de-a lungul atâtore generării. Astfel, de la ea aflăm că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, un singur Dumnezeu, ziditor și cârmuitor al tuturor lucrurilor create, „ceea ce voiește săvârșește în cer și pe pământ”¹⁸⁶. Dacă îi cauți bunăvoița, ascultă următorul enunț succint: „Ajutor la vreme potrivită, la necaz”¹⁸⁷. Dacă îi cauți puterea, apelacă-ți urechea la: „Și cine îți se poate pune împotrivă?”¹⁸⁸. Pentru dreptatea lui, citește: „Cel care va judeca întreg pământul după dreptate”¹⁸⁹. Căci Sfânta Scriptură afirmă foarte răspicat că Dumnezeu, în întregimea lui, este pretutindeni, după cum spune *Psalmistul*: „Unde să merg departe de duhul tău și unde să fug departe de fața ta? Dacă mă sui la cer, tu ești acolo; dacă mă cobor în iad, tu ești prezent”¹⁹⁰. La acestea se mai adaugă și celelalte aspecte privind măreția lui Dumnezeu care sunt cuprinse în scrierile sfinte.

2. De bună seamă, nu rațiunea omenească a descoperit aceste scriri, ci virtutea celestă le-a inspirat oamenilor

Cuprins

<i>Notă privind textul latin și traducerea în limba română</i>	5
<i>Oculis interioribus elucescit: Cassiodor și bucuria lecturii cu ochii interiori</i>	7
Institutiones / Instituțiile	21
<i>Note</i>	299
<i>Bibliografie</i>	317
<i>Indice</i>	333